

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№7

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golischeva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

Elektron nashr. 202 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-iyulda ruxsat etildi.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

- Salimov Okil Umrzokovich**, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayeich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhmatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Suv tarkibining wireless waterlight qurilmasi ishlashiga ta'siri va iqtisodiy samaradorligini matematik model asosida tahlil qilish.....	14
Kungiratbay Sharipov, Ma'ruf Nurmanov	
O'zbekistonda aholi ish bilan bandligini oshirishda davlatning roli	20
Juraqulov Baxrimurod Ilxomovich	
BIM texnologiyasi: zamonaviy qurilish sohasida samaradorlik va shaffoflik omili	26
Usmonov F.B., Rajabova A.Sh.	
Nodavlat oliy ta'lim muassasalarida marketing faoliyati samaradorligini oshirish metodologiyasini takomillashtirish	31
Yuldashov Isomiddin Sidiqov	
Korxonada iqtisodiy barqarorligini ta'minlashda diversifikatsiya strategiyasining roli.....	35
Alimatova Shoxsanam Abdumalik qizi	
Модели совместного развития человеческого капитала и искусственного интеллекта в цифровую эпоху	40
Явкачев Шохзод Зайниддин углы	
Navigating sustainable development: management challenges and solutions in the oil and gas sector	49
Kudratkhodjaeva Ziyoda Kamol kizi	
Banklarda moliyaviy barqarorlikning nazariy asoslari.....	56
Djalilov G'ayrat Qaxramanovich	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda turizm industriyasidan foydalanishda xorijiy mamlakatlar tajribalari	66
Abdulxakimov Zuxrali Tursunaliyevich	
O'zbekistonda barqaror davlat qarzi siyosatini shakllantirishning ustuvor yo'nalishlari	71
Sayfutdinov Xasanboy Dilshodovich	
Международный опыт сельскохозяйственного налогообложения и возможности его применения в узбекистане.....	76
Salimov Sherzod Baxtiyorovich	
Economic analysis and development strategy of the composites market in the regions of Uzbekistan	81
S.S.Sidiqov, A.A.G'ulomov, B.R.Tillayeva	
Oliy ta'lim muassasalarida moliyaviy mustaqillikning kutilayotgan istiqbollari va hozirgi natijalari.....	88
Muxamedov Ravshan Zafarovich	
Elektron tijoratni soliqqa tortish mexanizmini takomillashtirish yo'llari.....	93
Homidov Baxtiyor Rahimberdievich	
Investitsion jozibadorlik konsepsiyasi va uning strategik ahamiyati.....	99
Otaboyev Axmed Maxsudbek o'g'li	
Beomeditsina signallarini xaar veyvletlari va bo'lak veyvletlari yordamida raqamli ishlash	105
Uraqov Shokir Ulashovich	
Oliy ta'lim muassasalarini moliyalashtirishning ahamiyati, tartibi va takomillashtirish yo'llari.....	112
Istamova Sojida Kaxarovna	
The role of all kinds of transports (road, rail, air, and water) in the modern enhancement of tourism logistics in Uzbekistan	117
Egamberdiyeva Yulduz, Turdiyeva Maftuna	
Sanoat korxonalarida kapitalarini samaradorligini oshirishning baholashning zamonaviy usullarining xususiyatlarida nazariy va amaliy farovonlik sari	126
Muradov Botir Xayat	
Инструменты планирования урбанизации: методика анализа планового распределения средств в программе «обод махалля» на основе балльной оценки	136
Салимова Юлдуз Исаковна	
Socio-economic aspects and contemporary theories of higher education finance	141
Karlibaeva Gulshat	

Transformatsiya jarayonida innovatsion bank xizmatlarini rivojlantirish yo'llari.....	147
Absamatov Anvar Ergashovich	
Перспективы цифрового развития сектора материального производства.....	153
С. И. Протасеня, Г. Ж. Аллаева	
«Sustainable logistics practices. Minimizing carbon emissions in global supply chains»	161
Suleymonova Ezoza, Alimova Bonu	
Analyzing the need for Tourism logistics development in Uzbekistan	169
Nigmatova Malika	
Management strategies for sustainable tourism development in emerging destinations (a case study of Samarkand, Issyk-kul, and Khiva).....	177
Sabina Uroкова	
Qashqadaryo viloyatida turizm sohasini strategik rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy asoslari va ularning qo'llanilishi.....	184
Daminova Barno Esanovna	
Опыт турции в управлении миграционными кризисами	189
Бегматов Хусанбек	
Bulutli texnologiyalar orqali korxonalar buxgalteriya tizimini raqamlashtirish va samaradorlikka erishish.....	193
Soibov Nozimbek Faxriddin o'g'li	
Barqaror rivojlanish doirasida jismoniy shaxslarni kreditlash tizimini isloh qilishning institutSIONAL asoslari.....	197
Xalekeyeva Zoya Pirniyazovna, Akmal Abdurahmonov Nurmamatovich	

необходимость глубоких институциональных реформ. В статье предлагаются эффективные институциональные механизмы реформирования, включая внедрение цифровых технологий, укрепление системы кредитной информации, совершенствование нормативно-правовой базы и расширение финансовой инклюзии. Также рассматривается международный опыт и возможные модели и подходы, применимые в условиях Узбекистана. В результате раскрываются основные направления формирования надёжной и эффективной системы кредитования физических лиц в условиях устойчивого развития.

Ключевые слова: Устойчивое развитие, физические лица, система кредитования, институциональные реформы, финансовая инклюзия, кредитные риски, цифровизация.

KIRISH

So'nggi yillarda O'zbekiston Respublikasida iqtisodiyotni erkinlashtirish, tadbirkorlikni rivojlantirish va moliyaviy xizmatlar bozorini diversifikatsiya qilish borasida izchil islohotlar olib borilmoqda. Ayniqsa, aholining moliyaviy resurslarga bo'lgan ehtiyojini qondirish, jismoniy shaxslar uchun kredit resurslariga erkin kirish imkoniyatini yaratish iqtisodiy siyosatning muhim yo'nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda. Bu esa kreditlash tizimining jadal rivojlanishini, ayniqsa jismoniy shaxslar segmenti uchun qulay va barqaror moliyaviy muhitni shakllantirishni taqozo etadi.

Barqaror rivojlanish konsepsiyasiga muvofiq, moliyaviy sektor faqatgina iqtisodiy o'sishni emas, balki ijtimoiy adolat va teng imkoniyatlar tamoyillarini ham ta'minlashi lozim. Jismoniy shaxslarni kreditlash tizimi ushbu tamoyillar bilan bevosita bog'liq bo'lib, aholining turmush darajasini oshirish, iste'mol imkoniyatlarini kengaytirish, uy-joy bilan ta'minlanish, ta'lim va sog'liqni saqlash sohalarida xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, ushbu tizimda yuzaga kelayotgan muammolar, xususan kredit tarixining noaniqligi, norasmiy daromadlar mavjudligi, kredit risklarining yuqoriligi va moliyaviy savodxonlikning pastligi kredit bozorining institutsional zaifligidan dalolat beradi¹.

Mavjud muammolarni bartaraf etish, barqaror va inklyuziv kreditlash tizimini shakllantirish uchun esa chuqur institutsional islohotlar zarur. Bunga, avvalo, moliyaviy institutlararo hamkorlikni mustahkamlash, kredit axborot tizimlarini kuchaytirish, tartibga soluvchi va nazorat qiluvchi mexanizmlarni modernizatsiya qilish, shuningdek, raqamli texnologiyalarni keng joriy etish orqali erishish mumkin. Bundan tashqari, aholining moliyaviy savodxonligini oshirish, kredit risklarini baholash tizimlarini takomillashtirish va iste'molchi huquqlarini himoya qiluvchi qonunchilikni rivojlantirish ham dolzarb masalalardan hisoblanadi.

Ushbu maqolada aynan shunday muammolar tahlil qilinib, jismoniy shaxslar kreditlash tizimini barqaror rivojlanish tamoyillari asosida isloh qilish uchun zarur bo'lgan institutsional asoslar, xalqaro tajriba hamda amaliy taklif va tavsiyalar yoritib beriladi. Maqola natijalari moliya sektoridagi islohotlarni yanada chuqurlashtirish hamda jismoniy shaxslar uchun ishonchli, ochiq va barqaror kreditlash tizimini shakllantirishga hissa qo'shadi².

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

S. A. Nuriddinov o'z ilmiy tadqiqotida aholi pul daromadini kreditlashga safarbar etish yo'llarini belgilab bergan. Ushbu olim aholi daromadlarini bankga jalb qilib, ushbu mablag'larni kreditlashga yo'naltirish hamaholi, ham tadbirkorlik subyektlari hamda banklarning daromadligini oshishiga olib kelishini yoritib bergan.

Prof. J. Y. Isakovning ilmiy tadqiqotida esa, xizmat ko'rsatish sohasiga kredit tashkilotlari tomonidan ko'rsatilayotgan lizing xizmatlari uchun undiriladigan ustama foizini lizing obyektiga bahosida hisobga olish va foizli daromadlarni butun foydalanish davri uchun bir xilda taqsimlash, hamda banklarning lizing xizmatidan oladigan foizli daromadi ulushinn lizing oluvchining me'yoriy foydasi hisobidan qoplashning maqsadga muvofiqligini asoslab bergan.

Bu borada muammolarini tadqiq qilishda xorijlik olimlar Gordon J. Alexander, Chzis J. Barltop, William F. Shorpe va rus olimlari O. I. Lavrushin, G. S. Panova, N. Y. Sokolinskaya, V. M. Usoskin, Z. G. Shirinskaya qator ilmiy ishlar olib borgan. Mazkur tadqiqotlarda bozor iqtisodiyoti sharoitida banklar faoliyatining o'ziga xos xususiyatlari, ular faoliyatida mavjud muammolar, nazariy asoslari kiritilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotda jismoniy shaxslarni kreditlash tizimini barqaror rivojlanish nuqtai nazaridan tahlil qilish va ularni isloh qilishning institutsional asoslarini aniqlash maqsadida kompleks metodologik yondashuv qo'llanildi.

1 O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. (2023). Banklar faoliyati bo'yicha statistik ma'lumotlar to'plami. Toshkent: Markaziy bank matbuot xizmati.

2 Abdullaeva, M. X. (2022). Jismoniy shaxslarni kreditlash tizimining rivojlanish tendensiyalari. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, 6(2), 58–64.

Ilmiy-tadqiqot ishlari ijtimoiy-iqtisodiy tahlil, normativ-huquqiy hujjatlarni o'rganish, statistik ma'lumotlar tahlili, xalqaro tajriba tahlili hamda ekspert baholash usullariga tayangan holda olib borildi.

Deskriptiv (ta'rifiy) tahlil usuli orqali O'zbekiston Respublikasida jismoniy shaxslarni kreditlash tizimining hozirgi holati ko'rib chiqildi. Bu jarayonda Markaziy bank, tijorat banklari, Moliya vazirligi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Iqtisodiy tadqiqotlar va islohotlar markazi, Davlat statistika qo'mitasi hamda xalqaro moliyaviy institutlarning rasmiy ma'lumotlari va statistik ko'rsatkichlari asos qilib olindi. Kredit mahsulotlari soni, aholining kreditlardan foydalanish darajasi, kredit portfeli sifati, to'lov intizomi, foiz stavkalari dinamikasi, kreditlash hududiy tafovutlari tahlil qilindi³.

Normativ-huquqiy tahlil metodi asosida O'zbekiston Respublikasi qonunchiligida jismoniy shaxslarni kreditlash bo'yicha amal qilayotgan huquqiy me'yorlar o'rganildi. Bu jarayonda "Banklar va bank faoliyati to'g'risida"gi Qonun, "Iste'mol kreditlari to'g'risida"gi nizomlar, Markaziy bankning kredit siyosatiga oid qaror va ko'rsatmalari, kredit axborot almashinuvi tizimlariga oid reglamentlar tahlil qilindi. Shuningdek, moliyaviy xizmatlar sohasida iste'molchilar huquqlarini himoya qilishga qaratilgan me'yoriy hujjatlar ko'rib chiqildi⁴.

Institutsional tahlil usuli orqali kreditlash tizimidagi mavjud institutlar – banklar, kredit byurolari, moliyaviy monitoring organlari, sug'urta va kafolat fondlari, raqamli kredit platformalari faoliyati o'rganildi. Ularning o'zaro hamkorlik darajasi, ma'lumot almashinuvi tizimlari, risklarni boshqarish strategiyalari, shaffoflik darajasi va innovatsion yondashuvlarining samaradorligi tahlil qilindi.

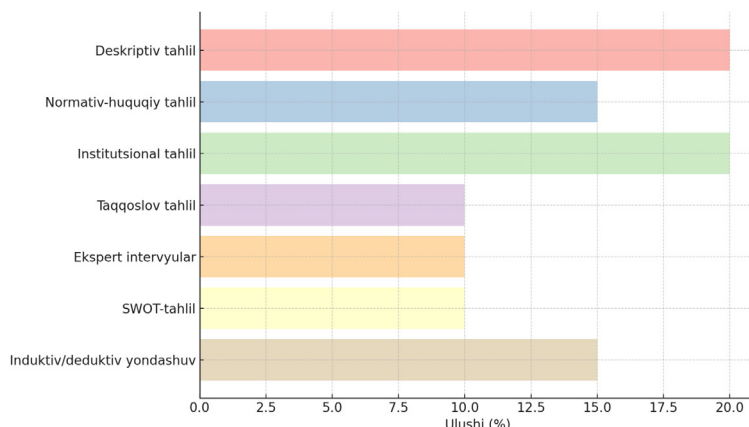
Taqqoslov (komparativ) tahlil usuli yordamida xorijiy mamlakatlar (Germaniya, Janubiy Koreya, Polsha, Qozog'iston va Turkiya) tajribalari bilan O'zbekiston tajribasi qiyosiy jihatdan tahlil qilindi. Bu yondashuv kredit risklarini boshqarish, kredit tarixini yuritish, moliyaviy inklyuzivlikni oshirish, raqamlashtirish, hamda institutsional muvofiqlashtirish sohasidagi ilg'or amaliyotlarni aniqlash imkonini berdi⁵.

Ekspert-intervyu va so'rovnomalar metodlari asosida bank sohasi mutaxassislari, moliyaviy institutlar vakillari, iqtisodchilar va moliyaviy savodxonlik dasturlarida ishtirok etayotgan mutaxassislar bilan suhbatlar tashkil etildi. Intervyular orqali kreditlashdagi amaliy muammolar, islohotlarga bo'lgan ehtiyoj va fuqarolar ishonchining omillari aniqlashtirildi.

SWOT-tahlil usulidan foydalangan holda jismoniy shaxslarni kreditlash tizimining kuchli va zaif jihatlari, imkoniyatlari hamda xavflari aniqlab chiqildi. Ushbu tahlil kreditlash tizimi barqaror rivojlanish talablariga mos keladigan yoki kelmaydigan jihatlarni ajratib ko'rsatdi⁶.

Induktiv va deduktiv yondashuvlar yordamida empirik dalillar asosida umumiy xulosalar chiqarildi va takliflar ishlab chiqildi. Deduktiv yondashuv orqali mavjud nazariy konsepsiyalar asosida O'zbekiston tajribasi tahlil qilindi, induktiv usul yordamida esa amaliy holatlardan kelib chiqib ilmiy-nazariy xulosalar shakllantirildi.

Mazkur metodik yondashuvlar birgalikda qo'llanilishi orqali jismoniy shaxslarni kreditlash tizimidagi institutsional muammolar aniqlandi, islohotlar yo'nalishlari belgilandi hamda barqaror rivojlanish maqsadlariga xizmat qiladigan ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqildi⁷ (1-rasm).

1-rasm. Tadqiqotda qo'llanilgan metodologik yondashuvlarning dinamik taqsimoti.

- 3 Qodirov, S. A. (2021). Barqaror moliyaviy tizimni shakllantirishda banklarning institutsional roli. Moliyaviy tadqiqotlar jurnali, 3(1), 42–48.
- 4 Axmedova, D. R. (2020). Iste'mol kreditlari bozorining rivojlanishida institutsional mexanizmlarning o'rni. Iqtisodiy islohotlar muammolari, 4(2), 91–97.
- 5 O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Iqtisodiy tadqiqotlar va islohotlar markazi. (2022). O'zbekistonda moliyaviy inkluzivlikni rivojlantirish konsepsiyasi. Toshkent.
- 6 Xasanov, B. T. (2019). Bank tizimidagi raqamli transformatsiya: imkoniyatlar va muammolar. Bank ishi va moliya, 2(1), 23–30.
- 7 O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi. (2023). Kredit siyosatini isloh qilish bo'yicha konseptual yondashuvlar. Toshkent: Moliya nashriyoti.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot natijalari jismoniy shaxslarni kreditlash tizimining barqaror rivojlanish bilan uzviy bog'liqligini yaqqol namoyon etdi. Bugungi kunda O'zbekistonda aholining kreditlarga bo'lgan ehtiyoji ortib borayotganiga qaramay, tizimda mavjud institutsional zaifliklar ushbu ehtiyojlarni to'laqonli qondirishga ta'sir qilmoqda. Amalga oshirilgan tahlillar asosida bir nechta muhim jihatlar aniqlab berildi.

Jismoniy shaxslar kreditlashining jadal rivojlanishi kredit portfelining sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. So'nggi yillarda jismoniy shaxslar ulushidagi kreditlarning tez o'sishi, ayniqsa, iste'mol kreditlari bozoridagi o'sish ortidan ba'zi hollarda to'lovga qodirlik yetarlicha baholanmayotganini ko'rsatmoqda. Bu esa kreditlar bo'yicha kechikkan to'lovlar va qaytmas kreditlar ulushining ortishiga olib kelmoqda⁸.

Kreditlash tizimining institutsional bazasi yetarlicha rivojlanmagan. Jumladan, mavjud kredit byurolarining qamrovi cheklangan, ma'lumotlar sifati past, ayrim banklar va moliyaviy tashkilotlar o'z mijozlari haqida ma'lumot almashishga tayyor emas. Bu esa kredit risklarini baholashni murakkablashtiradi va noaniqlikni oshiradi.

Raqamli kredit mahsulotlari bo'yicha yutuqlar bo'lishiga qaramay, moliyaviy savodxonlikning pastligi va raqamli xizmatlardan foydalanish darajasining notekisligi tizimning inklyuziv bo'lishiga to'sqinlik qilmoqda. Aholi, ayniqsa, qishloq joylarda yashovchilar orasida raqamli kredit xizmatlariga nisbatan ishonch darajasi past bo'lib qolmoqda.

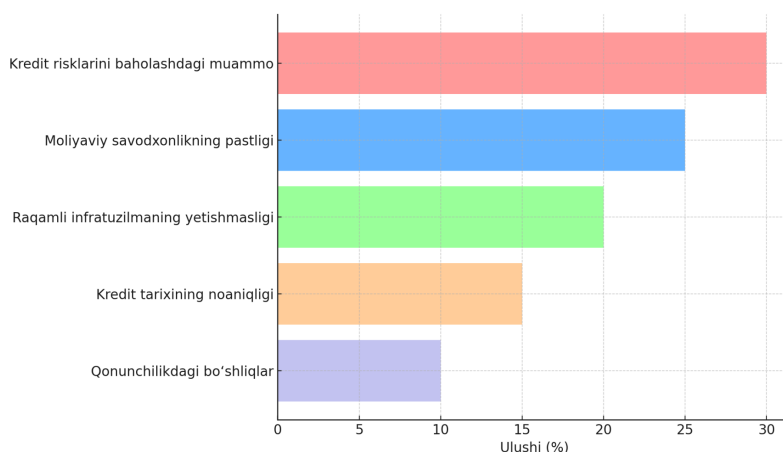
Xalqaro tajriba tahlili shuni ko'rsatdiki, rivojlangan davlatlarda jismoniy shaxslar uchun kreditlash tizimi kuchli institutsional infratuzilmaga tayanadi. Masalan, Germaniyada kreditlar ekologik va ijtimoiy mezonlar asosida baholanadi, Janubiy Koreyada esa kredit skorlashtirish tizimi sun'iy intellekt asosida avtomatlashtirilgan bo'lib, qarz oluvchining moliyaviy tarixini, daromadlarini, hatto ijtimoiy faolligini baholash imkonini beradi⁹.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, O'zbekiston sharoitida ham kreditlash tizimini barqaror rivojlantirish uchun birinchi navbatda institutlararo hamkorlikni mustahkamlash, ma'lumotlar almashuvining shaffof va ishonchli tizimini yaratish muhimdir. Shuningdek, banklararo yagona kredit reyting tizimini joriy etish, fuqarolarning kredit tarixi bo'yicha yagona ma'lumotlar bazasini yaratish, raqamlashtirish darajasini oshirish zarur.

Yana bir muhim jihat — kredit xavflarini boshqarish bo'yicha kafolat va sug'urta mexanizmlarining yetarli emasligi. Bu borada aholining ishonchini oshirish va kredit portfelining barqarorligini ta'minlash uchun davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanadigan kredit sug'urtasi tizimini joriy etish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Shuningdek, moliyaviy savodxonlikni oshirish bo'yicha tizimli chora-tadbirlar ishlab chiqilishi kerak. Bu yo'nalishda maktab va oliy o'quv yurtlarida moliyaviy ta'limni yo'lga qo'yish, ommaviy axborot vositalari orqali aholini xabardor qilish va onlayn treninglar tashkil etish barqaror moliyaviy madaniyatni shakllantirishga xizmat qiladi.

Umuman olganda, jismoniy shaxslarni kreditlash tizimi barqaror rivojlanish tamoyillariga mos bo'lishi uchun davlat, xususiy sektor va fuqarolik jamiyati institutlari o'rtasida samarali institutlararo hamkorlik, raqamli infratuzilmaning rivoji, ishonchli kredit axboroti tizimi va moliyaviy savodxonlikni ta'minlaydigan strategik yondashuv zarur¹⁰ (2-rasm).

2-rasm. Jismoniy shaxslarni kreditlash tizimidagi institutsional muammolarning ulushi.

8 Nurmatov, A. R. (2021). Kredit risklarini boshqarishda institutsional muvofiqlashtirishning o'rni. Iqtisodiyot va boshqaruv, 5(3), 75–81.

9 Raxmatova, Z. S. (2020). O'zbekistonda moliyaviy savodxonlik darajasini oshirish yo'nalishlari. Ijtimoiy-iqtisodiy tadqiqotlar jurnali, 1(2), 102–108.

10 Jo'raev, M. R. (2021). Jismoniy shaxslar kreditlash tizimida barqarorlikni ta'minlashning muhim omillari. Milliy iqtisodiyot va innovatsion rivojlanish jurnali, 3(4), 45–51.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'zbekiston iqtisodiyotida barqaror rivojlanishni ta'minlashda jismoniy shaxslarni kreditlash tizimining isloh qilinishi muhim o'rin egallaydi. Ushbu tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, jismoniy shaxslar segmenti bo'yicha kreditlash hajmlarining oshib borayotganiga qaramay, tizimda institutsional jihatdan ayrim muammolar mavjud bo'lib, ular kredit bozorining barqarorligi, ishonchliligi va inklyuzivligini pasaytiruvchi omillar sifatida namoyon bo'lmoqda.

Kredit risklarini yetarli baholamaslik, kredit axboroti tizimining yetarlicha rivojlanmagani, moliyaviy savodxonlikning pastligi, tartibga soluvchi institutlarning o'zaro muvofiqlashtirilmaganligi mavjud tizimning asosiy zaif jihatlari sifatida belgilandi. Shu bilan birga, xalqaro tajriba tahlili asosida kreditlash tizimida institutsional barqarorlikni ta'minlovchi muhim mexanizmlar aniqlanib, ularni milliy amaliyotga moslashtirish imkoniyatlari baholandi.

Tadqiqot asosida quyidagi ilmiy-amaliy xulosalar ishlab chiqildi:

Kreditlash tizimini barqaror rivojlantirish uchun raqamlashtirish jarayonlarini chuqurlashtirish va avtomatlashtirilgan kredit baholash tizimlarini joriy etish zarur;

Kredit byurolari faoliyatini kuchaytirish, banklar va moliyaviy tashkilotlar o'rtasida ochiq va xavfsiz ma'lumot almashish tizimini shakllantirish kerak;

Moliyaviy savodxonlikni oshirish bo'yicha davlat va nodavlat institutlari o'rtasida hamkorlikni kengaytirish, ta'lim dasturlariga moliyaviy bilimlarni kiritish lozim;

Kredit sug'urtasi va kafolat fondlari faoliyatini kengaytirish orqali aholi va moliya institutlari o'rtasidagi ishonchni mustahkamlash mumkin;

Kredit siyosatini tartibga soluvchi huquqiy-me'yoriy bazani xalqaro standartlarga moslashtirish, iste'molchi huquqlarini himoya qilishga qaratilgan mexanizmlarni kuchaytirish zarur.

Xulosa qilib aytganda, jismoniy shaxslarni kreditlash tizimini institutsional asosda isloh qilish orqali nafaqat moliyaviy xizmatlar bozorini rivojlantirish, balki ijtimoiy tenglikni ta'minlash, aholining turmush darajasini oshirish va umuman mamlakatda barqaror rivojlanishga erishish imkoniyati yaratiladi. Ushbu yo'nalishda amalga oshiriladigan tizimli va kompleks islohotlar O'zbekistonning ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotida muhim rol o'ynaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. (2023). Banklar faoliyati bo'yicha statistik ma'lumotlar to'plami. Toshkent: Markaziy bank matbuot xizmati.
2. Abdullaeva, M. X. (2022). Jismoniy shaxslarni kreditlash tizimining rivojlanish tendensiyalari. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, 6(2), 58–64.
3. Qodirov, S. A. (2021). Barqaror moliyaviy tizimni shakllantirishda banklarning institutsional roli. Moliyaviy tadqiqotlar jurnali, 3(1), 42–48.
4. Axmedova, D. R. (2020). Iste'mol kreditlari bozorining rivojlanishida institutsional mexanizmlarning o'ri. Iqtisodiy islohotlar muammolari, 4(2), 91–97.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Iqtisodiy tadqiqotlar va islohotlar markazi. (2022). O'zbekistonda moliyaviy inkluzivlikni rivojlantirish konsepsiyasi. Toshkent.
6. Xasanov, B. T. (2019). Bank tizimidagi raqamli transformatsiya: imkoniyatlar va muammolar. Bank ishi va moliya, 2(1), 23–30.
7. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi. (2023). Kredit siyosatini isloh qilish bo'yicha konseptual yondashuvlar. Toshkent: Moliya nashriyoti.
8. Nurmatov, A. R. (2021). Kredit risklarini boshqarishda institutsional muvofiqlashtirishning o'ri. Iqtisodiyot va boshqaruv, 5(3), 75–81.
9. Raxmatova, Z. S. (2020). O'zbekistonda moliyaviy savodxonlik darajasini oshirish yo'nalishlari. Ijtimoiy-iqtisodiy tadqiqotlar jurnali, 1(2), 102–108.
10. Jo'raev, M. R. (2021). Jismoniy shaxslar kreditlash tizimida barqarorlikni ta'minlashning muhim omillari. *Milliy iqtisodiyot va innovatsion rivojlanish jurnali*, 3(4), 45–51.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 7

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

EI.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>